

Téma občanské společnosti, občanského života a občanské angažovanosti nepatří v našem prostředí ke klíčovým otázkám nejen v odborné literatuře, ale netvoří zpravidla ani významnou součást hodnotového spektra a praktického konání příslušníků naší společnosti. Zejména málo jsme informováni o pocitech a názorech mladých příslušníků etnických skupin v českém prostředí. A to při vědomí, že absolutní i relativní růst imigrantů přináší dnes legální pobyt 125 000 Ukrajincům, 70 000 Slovákům, 60 000 Vietnamcům a více než třem desítkám tisíc Rusů. Přitom jde o údaje nezahrnující jistě nepřehlédnutelnou nelegální migraci. Ve většině případů jde o ekonomické motivy imigrantů, z nichž zejména ti nejmladší jsou již integrováni do české kultury. Přitom kulturní integrace neznamena přímo uvědomělé chápání občanského života či dokonce občanské angažovanosti. Pokud poznáme blíže občanské postoje právě u mladé generace, jsme na dobré cestě získat alespoň základní představu o stavu české společnosti v budoucnosti. Jakmile totiž člověk na prahu dospělosti přijme určité pevné občanské postoje a chování, uchovává si je zpravidla po zbytek života.

Kolektiv mladých výzkumníků Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity se ve snaze pochopit myšlenkový a hodnotový svět mladých lidí z etnických menšin zaměřil prací „Mladí a nevědní“ na chápání významu občanského života. Přitom je stále zřejmější, že životy občanů jsou ovlivňovány řadou nesterjné působících činitelů počínaje socializačně stimulačními primárními skupinami, politickými institucemi či chováním nadnárodních firem a tržním prostředím. A občanská participace představuje jednu z významných cest ovlivňování společenských rozhodnutí. Autoři recenzované publikace přitom

participace je důležitá zejména v případě minoritních skupin, zranitelných právě negativním přijetím ze strany majority. Proto je dobré znát názory a postoje této součásti naší společnosti, která v řadě ohledů má aktuálně řadu důvodů k občanské participaci, a tedy ke snaze něco ovlivnit nebo prosadit. Práce správně připomíná, že právě v současnosti jsme svědky významných proměn způsobu, jakým se mladí lidé pokoušejí společnost ovlivnit. Zvýšené aktivity na internetu cestou sociálních sítí byly toho dokladem i v průběhu prvního přímého volby prezidenta v naší republice.

Hutný teoretický úvodní vhled do problematiky pokračuje diskusí na téma specifik občanského života etnických menšin, když je pozornost zaměřena na dvě etnika v našem prostředí nejvýznamnější: romské a ukrajinské. Zároveň jde o menšiny vystavené často ze strany majority stereotypním představám a předsudkům, a dokonce diskriminaci. Čtenář v části charakterizující romskou menšinu (čítající včetně neoficiálních dat kolem půl milionu našich spoluobčanů) možná s překvapením čte, že největší procento zde představují slovenští Romové (85 %), olaští Romové (10 %) a pouze 5 % tvoří původní čeští Romové. Ve spíše letmé a velmi obecné diskusi o občanské participaci romské menšiny je konstatována obecně vyšší občanská aktivita Romů na lokální úrovni nebo v organizacích zaměřených na romskou problematiku než na celostátní úrovni. Ekonomicky silně motivovaní příslušníci ukrajinské menšiny pak v důsledku špatných platových podmínek trpí izolací od zbytku společnosti a zapojují se aktivně do chodu společnosti spíše jen v případech existence českého partnera nebo když považují Českou republiku za svůj nový domov.

To, jak mladí příslušníci menšin ve věku 16–26 let vnímají naši společnost,

zjišťoval výzkumný tým kombinací skupinových rozhovorů a dotazníkového šetření. V rovině zjišťování důvěry respondentů vůči našim institucím se u Romů projevila mírná tendence k nedůvěře (zejména k vládě a politickým stranám), zatímco ukrajinští respondenti naopak zvýšenou důvěru zaměřují zejména k Evropské unii, vládě a soudům. Srovnatelný soubor majority pak předpokládá výrazně deklaroval nedůvěru k politickým stranám a vládě. Zorný úhel interpretace zjištěných údajů v případě Romů naznačuje historicky trvalou nedůvěru v oficiální autoritativní instituce většinové společnosti; vyšší institucionální důvěra ukrajinských respondentů je pak reflexí srovnání s ukrajinskými zkorumpovanými a vůči oprávněným požadavkům prostých občanů lhostejnými institucemi.

Téma občanské participace zkoumá autorský kolektiv prizmatem přímé, internetové a alternativní participace. Obecně se zde uzavírá, že „občanská participace není masově rozšířenou, avšak ani okrajovou záležitostí“ (s. 69): Přímá (dobrovolnická práce, nošení symbolů apod.) a internetová (diskuse na webu, účast na on-line petici) participace je přitom mnohem frekventovanější než její alternativní formy, jako např. tvorba politických grafitů nebo účast na zakázaných akcích. Romové preferují přímou participaci, Ukrajinci přímou i internetovou a majoritní skupina sází v tomto ohledu spíše na internet. Sociologicky významná informace týkající se vztahu společenské pozice a participace dokládá celkově silnější tendence k občanské participaci v případě zvýšeného významu pozitivního vnímání místa bydliště. Možná překvapí nezávislost občanské participace a ekonomické situace dotazovaného, a to u všech tří zkoumaných skupin respondentů. Alternativní formy občanské participace, vcelku charakteristická tendencí spolupráce s organi-

zacemi, jsou saturovány především mládeží do 19 let, zejména mezi Romy a částečně i v případě Ukrajinců. Další výstupy diskutovaného výzkumu lze shrnout v souladu s titulky dílčích kapitol: „Občanské participaci se daří v participujícím prostředí“, „Ukrajincům brání jazyková bariéra participovat ve skutečném světě, nikoli však na internetu“ či „Alternativní aktivity nemusejí být vždy výrazem odcizení od společnosti“. Závěrečné stránky práce nás dále informují o tom, že pozitivní etnická identita nestačí k vysvětlení občanské participace a že participace menšin ve skutečném světě souvisí spíše s negativním hodnocením společnosti. Zásadní téma překážek bránících občanské participaci upozorňuje na pocit vyloučení, nerovnost příležitostí, stereotypnost předpokl. Emotivní prožívání vzhledem k fenoménu diskriminace pak pro Romy znamená nejvyšší hladinu hněvu, frustrace a obav; mezi mladými Ukrajinci naopak „prosvítá“ pocit naděje. Vcelku však pocit vyloučení ze společnosti funguje jako hlavní bariéra občanské participace; jde o skutečnost známou z výzkumných šetření mezi Romy, kde v tomto směru zpravidla zmiňujeme vyloučení ekonomické, politické a kulturní.

Mnohdy spíše negativní závěry studie občanského života mladých Romů, Ukrajinců a majority v české společnosti jsou kompenzovány zjištěním, že mezi mladými lidmi ve všech etnických skupinách existuje nepřehlédnutelný potenciál tzv. kritického občanství, opírající se nikoli o odmítání demokratických principů, ale naopak o pocit jejich nedostatečného naplňování. Pro mladé Ukrajince je zde důležitá možnost srovnání fungování institucí na Ukrajině a v České republice; Romové pak mohou odvozovat svůj vztah ke společnosti z každodenní zkušenosti. Vcelku pro mladé lidi je typická orientace na internetovou komunikaci, která je pro

ně dominantní scénou občanského života. K tomu nutno dodat: Občanská participace cestou internetu bez praktického přenosu do skutečného života každodennosti ztrácí svůj zprostředkovanost svůj praktický význam. Naopak ti, kteří se občansky angažují v reálném světě existujících problémů ve snaze širší společnosti ovlivnit či dokonce prosadit obecně dobré, své smysluplné snažení transformují i cestou provozu svých aktivit i na internetu. K nesporně silně zaznívajícímu hodnotovému poselství recenzované publikace vedle sumy prezentovaných, jinde nedostupných informací patří i časem prověřená (a u nás silně politickým stranickým formalismem spíše potlačovaná) zásada, že příznivým prostředím pro občanskou participaci obecně je aktivní, všeprostopující a prakticky působící práce na půdě občanských organizací a spolků, živý kontakt s pluralitou témat, názorů a přístupů vymykajících se účelově glajchšaltovaným modelům partajních principů. Nejen pro obě diskutovaná etnika v této souvislosti platí, že nezbytným předpokladem životadárné občanské participace je odstranění pocitu vyloučení ze společnosti a ztráta důvěry v společenské instituce. Tedy problémům, které v našem prostředí spíše sílí, než abychom zaznamenávali příznaky jejich překonávání. A. Sekot

* Jan Šerek, Zuzana Petrovičová, Michaela Porubanová-Norquist: *Mladí a nevšední*. Brno: Masarykova univerzita, 2012, 120 s.

Proměny modelu světa v ruské próze na přelomu XIX. a XX. století*

Ruská próza poslední třetiny XIX. a první dekády XX. století je pro brněnského slavistu Josefa Dohnala kontextem, na kterém demonstruje širší variant modelů

světa, která je možná hlavním rysem proměny evropské prózy z rigidního, od konce romantismu se neproměňujícího formátu k avantgardě. Román (a ostatní prozaické formy) od svého vzniku nese v sobě napětí mezi obecně přijímanými, co nejobecněji definovanými podmínkami lidského bytí a výsostně subjektivní prezentací lidského vědomí s individuální interpretací světa. Přístup autora se opírá o zjištění Zdeňka Mathausera, že designát, v mimetických koncepcích považovaný za objektivní realitu tohoto světa, které se znak zmocňuje, je třeba odlišit od meta-designátu, který je sice spjat s objektivním bytím, od něho se však odlišuje právě oním subjektivním uchopením objektivní reality a teprve v této „recyklované“ podobě je předložen vnímateli.

Zvažování možností této teorie tvoří podstatnou část prvního úseku Dohnalovy knihy. Román – „komunikace o komunikaci“ absorbuje aspekty historické, filozofické, etické, sociologické, tedy každý, který autorský subjekt považuje za relevantní. Josef Dohnal nezakrývá svou gnozeologickou skepsi k takovému potenciálu lidského poznání, je však hluboce zaujat rýsuje se možnostmi románu, který by si takto naplnil nejen sen o uchopení a následné prezentaci totality lidské existence, ale dostává možnost fungovat i jako „zátěžový test“ jiných, virtuálních modelů světa (např. dystopie nebo politický thriller).

V druhém úseku se Josef Dohnal věnuje aspektům proměny životního slohu, ke kterému v Evropě dochází právě v poslední třetině XIX. století a v letech předcházejících první světovou válku. Tato proměna je provázena nejen rozvolněním dosavadního estetického kánonu, ale přímo expanzí množiny prostředků střetávání zachycujících vnitřní i vnější konflikt, reflexe tohoto střetu v lidské psychice a prognóza posunů a změn (případně extrapolace) společenského vědomí, které